

KİTÂBÜ'İ-KEBÂİR

(كتاب الكبائر)

Zehebî'nin

(ö. 748/1348)

büyük günahlara dair eseri.

Tam adı *Kitâbü'l-Kebâ'ir ve tebyî-nü'l-me'hârim*'dir. Zehebî'den söz eden kaynaklar *Kitâbü'l-Kebâ'ir*'in ona ait olduğunu kaydetmekle birlikte güvenilir yazma nüshalarına dayanmaksızın gerçekleştirilen baskılarda göze çarpan zayıf ve mevzû bazı hadislerin Zehebî gibi titiz bir âlimin eserinde bulunamayacağı kanaatini uyandırmış, fakat daha sonra yapılan sıhhatli baskılarda bu tür rivayetlerin bir kısmına yer vermemek ve bazı hadislerin rivayet zincirinde yer alan aksaklıklar gösterilmek suretiyle bu şüphe bertaraf edilmiştir.

Zehebî, risâle hacmindeki eserinin mukaddimesinde büyük günahlardan sakınmayı konu edinen birkaç âyetle hadisi zikrederek bunlardan sakınabilmek için nelerden ibaret olduklarını bilmenin gereğini vurgulamış ve sayılarının yedi ile yetmiş arasında değiştiği yolundaki bazı rivayetleri kaydetmiştir. Eserde, Muhyiddin Müstû tarafından yapılan neşre göre yetmiş altı fiil ve davranış müstakil başlıklar altında ele alınmıştır. Konular genelde bir veya birkaç âyete, ardından hadis rivayetlerine dayanılarak büyük günah sınırları içinde mütalaa edilmekte, zaman zaman kısa açıklamalar da yapılmaktadır. Kitabın sonunda, büyük çoğunluğu ahlâka dair olan otuz sekiz konudaki hadis "kebâirden olma ihtimali bulunan davranışlar" anlamındaki bir başlık altında toplanmıştır.

Eserde büyük günah diye üzerinde durulan konuların pek azı akaide dairdir. Hukuk ve daha çok ahlâk alanını ilgilendiren çeşitli davranışların kebâir statüsünde mütalaa edilmesi, muhafazakâr Selef telakkisini bile aşan katı ve sert bir anlayışı ortaya koymaktadır. Meselâ kebâir diye zikredilen hususlar içinde idrar sıçrantılarından sakınmama (s. 104-105), ölüm münasebetiyle ağlayıp dövünme (s. 131-132), bazı nesne ve olayları uğursuzluk alâmeti olarak sayma (s. 156) gibi eylemler de vardır. Eserde çokça yer alan hadis rivayetleri içinde isnadı zayıf olanlar mevcuttur.

Kitâbü'l-Kebâ'ir'in Mısır, Dimaşk ve Medine'deki kütüphanelerde çeşitli yazma nüshaları bulunmaktadır (neşredenin girişi, s. 15-16; Brockelmann, II, 59; Beşşâr

Avvâd Ma'rûf, s. 149). Defalarca basılmış olan eser (Kahire 1378; Riyad 1380, 1391, 1400; Beyrut 1400, 1405, 1407; Bağdat 1982; Tunus 1986) Muhammed Abdürrâzık Hamza (Kahire 1356), Abdurrahman Fâhûrî (Halep 1398), Mustafa Âşûr (Kahire 1986), Muhammed Ali Kutb (Beyrut 1407), Hasan Mahmûd Selmân (Zerkâ 1408) ve Muhammed Mahmûd Hamdân (Kahire 1992) tarafından yayımlanmıştır. Kitabın en ciddi neşrini Muhyiddin Müstû Şam'da bulunan iki yazmasıyla Medine'deki nüshasına dayanarak gerçekleştirmiş (Dimaşk-Beyrut 1404/1984), bu neşrin birçok baskısı yapılmıştır (Dimaşk-Beyrut 1405/1985, 1407/1987, 1409/1989).

Eseri Abdullah b. Cârullah b. İbrâhim Cârullah *el-Beyânü'l-ma'îlûb li-kebâ'iri'z-zünûb* adıyla ihtisar etmiş (Mekke 1408), Üsâme Muhammed es-Seyyid kitap üzerinde *İthâfü'l-ekâbir fi tehzibi Kitâbi'l-Kebâ'ir* adlı yeni bir düzenleme çalışması yapmıştır (Beyrut 1990). *Kitâbü'l-Kebâ'ir*'in *Büyük Günahlara* adıyla yayımlanmış olan iki ayrı tercümesi bulunmaktadır (trc. M. Enis Kamer, İstanbul 1981, 1982, 1985, 1987; İstanbul, ts., Hak Yayınları; trc. Sıtkı Güllü, İstanbul 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *el-Kebâ'ir ve tebyînü'l-me'hârim* (nşr. Muhyiddin Müstû), Dimaşk-Beyrut 1407/1987, s. 104-105, 131-132, 156; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 15-16; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 154; Brockelmann, *GAL*, II, 59; Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *ez-Zehebî ve menhecûhü fi kitâbihî Târîhi'l-İslâm*, Kahire 1976, s. 149-150; R. Stehly, "Un problème de théologie islamique: La défnation des fautes graves (kabâ'ir)", *REI*, XLV (1977), s. 165, 179-180; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Égypte au cours des années 1981 à 1984", *MIDEO*, XVII (1986), s. 125-229.

ŞERAFETTİN GÖLCÜK

KİTÂBÜ'İ-MECMÛ'

(كتاب المجموع)

Hüseyn b. Hamdân el-Hasîbî'ye (ö. 346/957 veya 358/969) izâfe edilen ve Nusayrîliğin kutsal metni kabul edilen eser (bk. NUSAYRİLİK).

KİTÂBÜ'İ-MEGAZÎ

(كتاب المغازي)

Vâkîdî'nin (ö. 207/823)

Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerine dair eseri (bk. VÂKİDÎ).

KİTÂBÜ'İ-MESÂHİF

(كتاب المصاحف)

İbn Ebû Dâvûd'un

(ö. 316/929)

resmî mushafa ve bazı sahâbîlere ait özel mushaf nüshalarına dair eseri.

Hz. Osman mushaf nüshalarını çoğalttırıp belli başlı merkezlere gönderdikten sonra herkesin bu nüshaları esas almasını istemiş, nüshalara aykırı olan okuyuşları yasaklamış, bunların hattına uymayan mushafların yakılmasını emretmiştir. Sahâbe arasında onun bu tasarrufu kabul görmüşse de ahrufü's-seb'a ruhsatı kapsamında başlangıçtan itibaren bazı sahâbîler tarafından tercih edilen farklı okuyuşlar daha sonraki nesillere şâz kıraatler olarak intikal etmiş, gerek Hz. Osman'ın nüshaları arasındaki farklar, gerekse ahrufü's-seb'a okuyuşlarına dair bazı rivayetler ilk asırlardan itibaren çeşitli adlar altında yazılan, özellikle *Kitâbü'l-Meşâhif*, *İhtilâfü'l-meşâhif* gibi adlarla anılan eserlere konu olmuştur (bu eserlerden bazıları için bk. *Kitâbü'l-Meşâhif*, neşredenin girişi, s. 10; İbnü'n-Nedîm, s. 161, 174, 265). Ancak İbn Ebû Dâvûd'un bu kitabı dışında mushaflar konusunda yazılan eserlerden hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

Kitâbü'l-Meşâhif beş bölümden (cüz) meydana gelmekte olup birinci bölümde Zeyd b. Sâbit'in Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği yapması, Peygamber'in Kur'an'ın dışında kendisinden bir şey yazılmasını yasaklaması, ashâbın yazıyı nereden ve kimlerden öğrendikleri, Hz. Ebû Bekir'in Kur'an'ı cem'i, Hz. Ali ve Ömer'in Kur'an'ı cem' çalışmaları, Hz. Osman'ın mushaf nüshalarını çoğalttırması üzerinde meydana gelen ittifak, bu konuda Abdullah b. Mes'ûd'un tutumu gibi konularla ilgili rivayetlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Kur'an'ın cem'i çalışmaları sürdürülürken bazı âyetlerin mushafa yazılması sırasında meydana gelen müzakereler, Kur'an'da lahin bulunup bulunmadığı, Hz. Osman'ın yazdırdığı mushafların sayısı ve bunların hangi merkezlere gönderildiği, Osman'ın "imam mushaf" diye anılan nüshasıyla Medineliler'in okuyuşu ve mushafları arasındaki farklar, imam nüshadan istinsah edilerek çeşitli merkezlere gönderilen mushaflar arasındaki farklar, Haccâc b. Yûsuf'un Osman'ın mushafı üzerinde yaptığı tasarruflar, Hz. Ömer, Ali, Übey b. Kâ'b, Abdul-